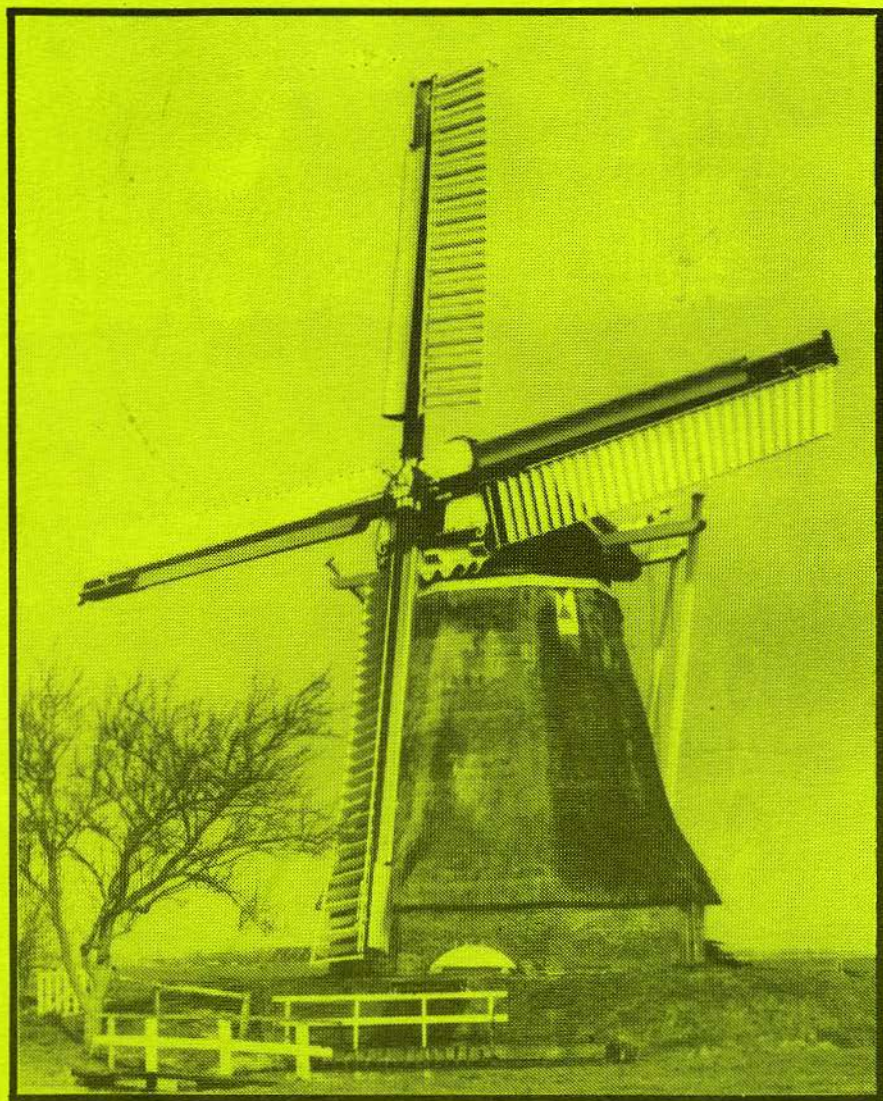

B DISK

de zelfzwichter³⁶

4|84

Bij de voorplaat:

Na een hele reeks stellingmolens als omslagfoto, komt nu een poldermolen aan de beurt. Vrijwillige molenaar Lammert Groenewold laat 'zijn' pas gerestaureerde molen "Koningslaagte" bij Zuidwolde met vol enthousiasme draaien. Deze grondzeiler is gebouwd in 1878, heeft een vlucht van 22 meter en het wiekenkruis is met zelfzwichting en Van Bussel-stroomlijnneuzen met remkleppen uitgerust. De zeer gunstig in het weidelandschap gelegen molen is voor geïnteresseerden uitsluitend te bereiken vanuit de weg van Groningen naar Adorp. Het telefoonnummer van Lammert is 05909 - 1840 .

(Foto: Martin E. van Doornik)

De Zelfzwichter - jaargang 9,
nummer 36 - december 1984

Redaktie:

B. Jongsma, Groningen
Derk Jan Tinga, Groningen
Enna Laan-Berghuis, Groningen
Lammert Groenewold, Zuidwolde
Henk Berends, Sebaldeburen

Layout en typewerk:

Martin en Jeannette van Doornik,
Rasquert

Druk:

Scholma Druk, Bedum

Redaktie-adres:

Postbus 213, 9700 AE Groningen

Dit is het adres voor alle post,
bestemd voor de Ver. Vrienden van
de Groninger Molens en de Stichting
Groninger Molenvrienden.

'De Zelfzwichter' is het orgaan
van de Vereniging en de Stichting
en verschijnt in de maanden maart,
juni, september en december.

In deze Zelfzwichter:

Redaktioneel	2
Najaarsvergadering 1984	3
Bijeenkomst vrijwillige molenaars	6
Te gast op de Zeeuwse molens	7
Examen vrijwillige molenaars	12
De Hollandsche Molen	13
Molennieuws	14
In memoriam	19
De molen van Emden / Uphusen	19
Windmühlen in Ostfriesland und Oldenburg	21
Bestuursmededeling	22
Stichting	
'De Schiedamse Molens'	24
Nieuwe uitg. v. Gron. molenvr.	25
Over een molenverzameling	26
Nieuwe leden	28

de zelfzwichter

Redactioneel

In de voorjaarsvergadering is op voordracht van het bestuur door de leden besloten de automatisering van het ledenbestand in eigen hand te houden.

De kosten om dit uit te besteden zijn aan een jaarlijkse verhoging onderhevig. Momenteel bedragen de kosten voor deze geautomatiseerde verwerking reeds f 2.000,- per jaar.

De grote groei van onze vereniging maakte een foutloze adressering aan al onze leden bijna niet meer mogelijk.

Bovendien nam dit steeds weerkerend werk zoveel tijd in beslag voor zowel familie B. Dijk voor de verzending van 'De Zelfzwichter', als ook voor de penningmeester, dat het tijd werd om hen van deze werkzaamheden te ontlasten.

Door de voortschrijdende technologie en de steeds verder in prijs dalende huiscomputers, kwam een eigen computersysteem binnen het financiële bereik van onze vereniging te liggen.

Mede door samenwerking met Monumentenwacht Groningen en de Stichting Groninger Molenvrienden kon tot aanschaf van een 'personal computer' worden overgegaan. Voor geïnteresseerden onder ons:

het betreft een 'Advance' computer met een 16 bits woordbreedte, 128 Kb geheugen, 2 diskette-stations 5 1/4" à 365.000 tekens-opslagcapaciteit (dit is ongeveer 100 pagina's volgetypte velle-tjes A 4) en een NEC-dot matrix printer, terwijl ten behoeve van de Stichting Groninger Molenvrienden en Monumentenwacht Groningen een elektronische typemachine aangeschaft werd, die eveneens op de computer kan worden aangesloten. Totale aanschafprijs ± f 11.000,-.

Door ons lid Henk Berends wordt de computer momenteel geprogrammeerd voor zijn taken. Het resultaat van één van deze taken heeft u thans ontvangen. Dit betreft namelijk de adressering van 'De Zelfzwichter', terwijl eveneens de adresbandjes van een layout zijn voorzien.

N.B. Doordat het bestaande adresbestand in zijn geheel opnieuw moest worden ingevoerd, zijn er mogelijk fouten in de adressering geslopen, waarvoor onze excuses.

Mocht het adres aan u gericht niet juist zijn, stuurt u dan dit adresbandje met daarop het verbeterd adres naar:

Postbus 213 - 9700 AE Groningen.

Dit voorkomt vertraging in de verzending van 'De Zelfzwichter'.

H. Berends.

Voor het volgende nummer van 'De Zelfzwichter', dat in maart 1985 zal verschijnen, verzoeken wij u vriendelijk uw kopij in te leveren vóór:

15 februari 1985.

NAJAARSVERGADERING 198

Vereniging Vrienden van de Groninger molens

gehouden op donderdag 8 november 1984
te Sebaldeburen.

U weet het, het bestuur doet aan spreading waar het gaat om het houden van onze najaarsvergaderingen.

Ditmaal was westelijk Groningen aan de beurt. De keuze viel op Sebaldeburen. Sebaldeburen is natuurlijk niet een kern, die in inwonertal vergelijkbaar is met bijvoorbeeld Delfzijl, Usquert of Winschoten, om maar de drie voorgaande najaarsvergaderplaatsen te noemen.

Maar ook in westelijk Groningen staan molens en zijn molenvrienden actief. Hiermee willen we niet zeggen dat we uit andere delen van de provincie geen leden of hun genodigden zagen. Integendeel, onder de talrijken zagen we molenliefhebbers uit alle delen van onze provincie en soms daarbuiten. Hiermee is misschien ook al gezegd, dat de opkomst goed was, zelfs uitstekend. In de goed geschikte zaal van het multifunctionele gebouw 't Spectrum bleef geen stoel meer onbezet. De door het bestuur aangeboden koffie werd op prijs gesteld. Bovendien werd in de pauze aan de ruime bar het nodige afgepraat.

Een opvallend agendapunt was 3. Aanbieding boek met uitgebreide technische molengegevens door de heer M.E. van Doornik aan de voorzitter. Een zeer verzorgd boek, waarmede Martin van Doornik tevens zijn beroep verraaft: vlakdrukmonteur bij drukkerij en uitgeverij Jacob Dijkstra te Groningen. Aan de inhoud heeft hij tien maanden gewerkt en meer dan vierduizend autokilometers zitten erin.

Het boek 'Groninger Molengegevens' wordt aan de voorzitter aangeboden.

Bij alle Groninger windmolens (daarbij zijn het zaagmolentje van Bovenrijke, het weidemolentje van B. Dijk en het stellingmolenschaalmodel van molenmaker Roemeling te Scheemda, begrepen) zijn de fabricage-gegevens van bovenas en roeden, verder het toegepaste wieksysteem, de vlucht, soort van vang, de aantallen kammen van bovenwiel, bonkelaar, luitafel, luiaswiel, spoorwiel; staven in schijflopen, pelwerkgegevens, soort maalstenen, soort kruiwerk en eventuele verdere bijzonderheden. Al met al 166 pagina's dik.

Onze voorzitter toonde zich uiteraard zeer ingenomen met deze schenking (zie foto vorige pagina). Naar Martin van Doornik heeft verduidelijkt is het werk geheel ter beschikking van het bestuur gesteld. Dit is belangrijk, want het kan een belangrijk aandeel leveren in een boekje, waarvan de titel zou kunnen luiden: 'Van Groninger Molens en molenmensen'. Aan het uitgeven van een dergelijk boekje door onze vereniging wordt gedacht. Op het Groninger Molenboek kwam meermalen de aanmerking dat in technisch opzicht de molenbeschrijvingen vollediger hadden kunnen zijn.

Bij het agendapunt Molennieuws bracht het bestuurslid B. Jongsma het algemene aspect naar voren, dat de tijd, dat molens met subsidies konden worden gerestaureerd na jarenlange verwaarlozing, zo goed als voorbij is. We moeten de instandhouding van het molenbestand vooral zoeken in geregeld onderhoud.

Gelukkig vindt deze gedachte weerklank. In de voorafgaande 'Zelfzwichter' werd al bekend gemaakt, dat het rijk de subsidieregeling voor het jaarlijkse onderhoud heeft verbeterd. Daaraan kan nu de verheugende mededeling worden toegevoegd, dat het Provinciaal Bestuur besloten heeft zijn aandeel te verhogen van 15 % naar

25 % ! De Stichting Groninger Molenvrienden hebben in een rondschrĳven aan moleneigenaren, molenbezittende gemeenten en diensten Gemeentewerken daaraan bekendheid gegeven.

Het is te hopen - aldus de heer Jongsma - dat de Groninger molenmakerijen met hun toegespitste kennis zo veel mogelijk actief blijven. Daarbij merkte hij op, dat molenmakerijen graag ook molenverwerk uitvoeren. Met hun routine en behendigheid doen ze spelenderwijs werk, waar soms een schildersbedrijf voor terugschrikt of veel omslachtiger te werk moet.

Het molennieuws, in die zin dat er aan verschillende molens wordt gewerkt, vindt u in dit nummer onder Molennieuws.

Foldermolen "De Eendracht" te Sebaldeburen.

We hadden het al over molenliefhebbers in westelijk Groningen. Daaronder valt zeker ook Henk Berends, vrijwilliger op de poldermolen "De Eendracht" te Sebaldeburen (42). Zoals bekend is kort geleden deze B.W.O.-molen gerestaureerd door de molenmakerij Dunning / Bremer. Aan de diverse vernieuwingen, o.a. van het wiekenkruis, werd tenslotte ook nog een prachtige, nieuwe houten vijzel toegevoegd. Dank zij goede dia's van de vrijwillige molenaar kon ieder volgen, hoe "De Eendracht" vanuit zijn betreurenswaardige toestand (o.a. als gevolg van de nieuwjaarsstorm van 1976) weer een prachtig instrument is geworden. Duidelijk werd ook de belangrijke zelfwerkzaamheid van Henk Berends ten gunste van deze molen. Nu is "De Eendracht" een machtige poldermolen, die met zijn twee vijzels zijn taak volledig aan kan (zie foto vorige pagina).

De show werd vervolgd met dia's van Martin van Doornik, deze keer van molens uit België en Frankrijk. Bij het zien van dia's van buitenlandse molens blijven verrassingen niet uit. Je ziet soms merkwaardige constructies, die Nederlandse molens bespaard blijven, omdat wij de molens authentieker wensen te houden. De bijgaande foto illustreert een van de vele molen-rariteiten in België: de koren- en oliemolen "Ter Geest en te Zande" te Deerlijk (nabij Kortrijk) met de z.g. radarschotel-stelling. De kap kruist op een zetel-constructie. Deze molen - anno 1888 - wordt nog door de 85-jarige molenaar A. Declercq en zijn zoon dagelijks in bedrijf gehouden.

Ook kwam in zijn dia's de "Union Mill" te Cranbrook in Engeland aan bod. Zoals bekend (uit bijvoorbeeld het Groninger Molenboek, pag. 136) werd deze molen door de molenmakerij Bremer in de jaren 1958 - 1960 gerestaureerd. Mede aan de hand van Martin's dia's van de huidige toestand kon de aanwezige heer Chris Bremer een toelichting geven. De molen van Cranbrook verkeert nu nog in prima staat en draagt Bremer-roeden.

Martin had de toelichtingen bij de dia's op schrift gesteld; het voorlezen daarvan nam het bestuurslid L.H. Brink met zijn krachtige stem voor zijn rekening.

De talrijke aanwezigen kunnen terugzien op een geslaagde molenavond.

B. Jongsma.

De molen van Deerlijk (België).

Bijeenkomst vrijwillige molenaars

door Lammert Groenewold.

Door de Contactcommissie van het Gilde was deze keer een gezellige bijeenkomst georganiseerd op zaterdag 20 oktober j.l. op de zeskante korenmol van Niebert.

Ondanks het feit, dat het Nederlandse najaarsklimaat weer één van zijn slechte karaktertrekken liet zien, kwamen er toch aardig wat belangstellenden op af.

Zij werden getrakteerd op een flink in bedrijf zijnde korenmol. Bij het betreden van de maalzolder merkten we, dat het in de lucht zwevende, opgestoven meel zich vastzette op onze gezichten en kleren. Het brommen van de spoorwielskammen, gecombineerd met de specifieke geur van malende molenstenen en de 'besneeuwde' vrij-

willigers, scheppen toch wel de atmosfeer van hoe het er vroeger moet zijn toegegaan in een windmol.

Molenaar E. Broekema demonstreerde met genoeg het oude koppel maalstenen.

Het in 1983, met behulp van een z.g. werklozenproject, gebouwde tweede koppel stenen (een replica van het bestaande) ziet er keurig uit.

De heer Broekema vertelde, dat gebruik kon worden gemaakt van de nog in de molen aanwezige ligger- en loopersteen en maalspil.

De zeskante korenmol is nu dus weer uitgerust met twee werkende koppels stenen (dit, als aanvulling op het nieuwe Groninger Molenboek 1981).

Het officiële gedeelte van de middag werd afgehandeld in het dorps-huis 'De Wieken'. Vrijwilliger Broekema hield een aardige verhandeling over de ge-

Het gezelschap op de stellingzolder in Niebert.

schiedenis van deze molen en zijn voorgangers. Verder deelde hij mede, dat er een goede verstandhouding met de plaatselijke overheid bestaat, die indien nodig vlot beslissingen durft te nemen. Was dit overal maar zo! (Ik bedoel hier natuurlijk beslissingen ten gunste van de molen. Over voor molens nadelige besluiten ben ik, zoals u zult hebben begrepen, niet te spreken. Deze mogen van mij ook wat minder vlot!). Een ander verheugend bericht was het intensieve gebruik van de molen. Wekelijks komt er zo'n 500 kg product af. En goed gebruik is altijd nog rechtvevredig met goed onderhoud.

Dit gesprekspunt bleek voor voorzitter T. de Jong aanleiding om een waarschuwende opmerking te plaatsen ten aanzien van het contact met de Keuringsdienst voor Waren. Bij het malen voor consumptie is schoonmaak een eerste vereiste! Aan de hand van een voorval van afgelopen zomer, lichtte hij een advies van de Keuringsdienst toe en drukt de semi-vakmolenaars op het hart, hier rekening mee te willen houden.

Na het relaas van de heer Broekema, werd er onder het genot van een aangeboden kop koffie nog wat nagepraat. Al met al een gezellige middag, die gezien de opkomst duidelijk in een behoefte voorziet.

L.G.

Te gast op de Zeeuwse molens

door Martin E. van Doornik.

In het eerste weekend van november 1984 heb ik een korte molenreis gemaakt naar Zeeland, op uitnodiging van de vereniging 'De Zeeuwse Molen' aldaar. Na Groningen en 'De Hollandsche Molen' ben ik het aktiefst als lid in deze vereniging. Op vrijdagavond 2 nov. vond een vergadering plaats te Biezelinge (bij Kapelle) waar ik wel oren naar had. Het is voor mij de eerste keer dat ik een vergadering van een andere provinciale molenvereniging heb bijgewoond.

Na een treinreis van vier uur werd ik afgehaald door iemand van 'De Zeeuwse Molen' op het station van Kruiningen, waarna we precies op tijd kwamen in de zaal.

Na het gebruikelijke voorgerecht van de agenda werden er dia's van Belgische molens vertoond. De spreker was de bekende heer Paul Bauters, een prominente Belgische molenkenner. Sommige lezers van dit artikel moeten wel eens van hem hebben gehoord. In het dagelijkse leven is hij rechter in Brussel, maar al zijn vrije tijd wijdt hij aan molens. Hij is eigenaar van de uit 1555 daterende "Huisekoutermolen" - een open standerdmolen - te Huise. Die molen stond vóór 1971 in Waregem te vervallen. Toen de gemeente hem van de hand wilde doen, kocht Paul deze molen, liet hem naar Huise overbrengen en restaureren, welke werkzaamheden in 1974 gereedkwamen. Op zijn mooie standerdmolen geeft hij tot op heden les aan vrijwillige molenaars - in - opleiding en daarnaast wordt er ook graan gemalen.

Zijn dia's zijn een veel uitgebreidere versie dan mijn dia's (over Belgische molens dus) in Sebaldeburen.

Paul is bekend als een zeer boeiende verteller bij molendia's. Verder is hij auteur van het boek 'Vlaamse Molens' uit 1978. Zeer aanbevolen!

Na afloop en applaus werd er afscheid genomen van de Belgische gast, die met zijn auto in een uur naar zijn huis kon rijden.

'De Zeeuwse Molen' heeft ervoor gezorgd, dat ik bij een molenaar thuis kon overnachten. Het is de heer Jaap Wagenaar uit Waarde in Zuid-Beveland, die een bijna 50 jaar lange molenaarsloopbaan achter zich heeft liggen. Geïnteresseerden kunnen meer over hem lezen in het blad 'De Molenaar' nr. 47 - 1983.

Hij had tot juli '83 een motormaalderij, die vlakbij zijn landelijk gelegen woning staat. Nu is hij gezien zijn leeftijd het wat kalmer aan gaan doen.

Op de plaats van de maalderij stond tot 1935 een gesloten standaardmolen met Dekkerwieken. Die molen liep tijdens een storm door de vang en ging verloren. Jaap Wagenaar heeft ook op diverse molens gewerkt elders in Zeeland. Eén ervan was de ronde stenen stellingmolen van Kortgene op Noord-Beveland (thans romp), die zelfzwichting had. Dus kon hij het zelfzwichterende wieksysteem meteen

Molenaar Jaap Wagenaar.

begrijpen, toen ik hem wat foto's van de "Aeolus" te Adorp liet zien, waar ik vrijwilliger ben. De Kortgener molen had echter in tegenstelling tot onze Groninger wiekendragers geen doorboorde bovenas, maar een z.g. zwichtring om de bovenas, zoals die nu nog in Nispen (N-Br.) te vinden is. Helemaal opgehouden met het draaien van molens is Jaap nog niet. Op de zaterdagen is hij te vinden op de mooie ronde stenen stellingmolen "Aeolus" te Wemeldinge. Daarbij is hij ook nog in-structeur, hoewel er nu maar weinig leerlingen zijn. Wel heeft hij twee geslaagde vrijwilligers 'afgeleverd'.

Op zaterdag 3 november zou molenaar Wagenaar om half twee in Wemeldinge op de "Aeolus" zijn. Aldus had ik 's morgens mooi de gelegenheid om met mijn meegebrachte fiets de omgeving verkennen. De veerboot Kruiningen - Perkpolder is vlakbij en zodoende kon ik de pas gerestaureerde open standerdmolen van Groenendijk (volgens het plaatsnaambord: Kloosterzande) in Zeeuws-Vlaanderen bekijken. In juni 1983 ben ik nog hier geweest, toen deze molen nog in restauratie was en daarvan maakte ik een foto, die men in het 'Molennieuws' nr. 104 op pag. 8 kan vinden. De standerdmolen heeft Belgische Verhaeghe-Decuyper roeden, een as met twee bovenwielen en een stutvang met unster of evenaar.

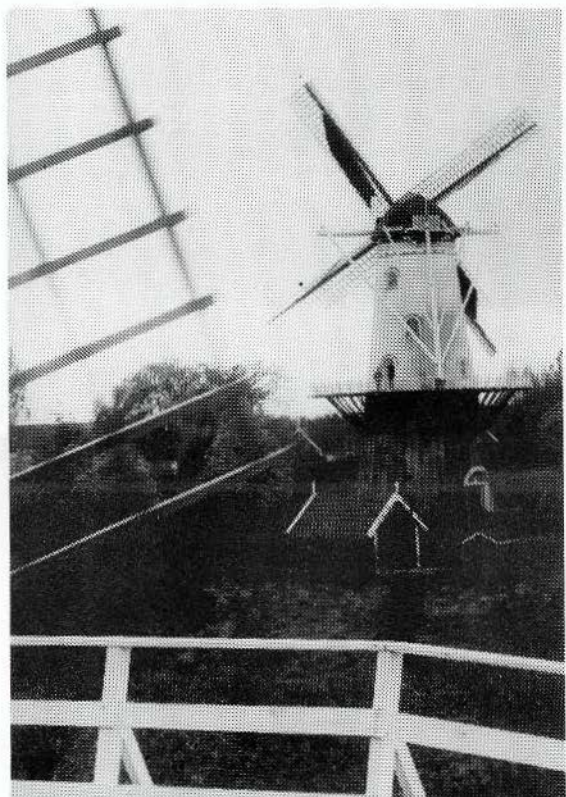
Het is een knap stuk werk van molenmaker Adriaens uit Weert (L.). Hij staat op een soort molenberg midden op een verkeersplein. Toen het plein werd aangelegd, moest de molenberg ten behoeve van het verkeer gedeeltelijk afgegraven worden, zodat de staart letterlijk boven de talud hing en de molen niet rondgekruid kon worden. Nu is de berg weer op de oorspronkelijke grootte teruggebracht, maar daar was een complete reconstructie van het plein voor nodig, waarbij zelfs een huis tegen de vlakke moest. Met het verbeteren van de molenberg was men ten tijde van mijn bezoek nog bezig.

Toen nam ik de veerboot weer terug naar Kruiningen, een aardig Zeeuws dorp, waar je nog decors kan vinden met vrouwen in Zeeuwse klederdracht met wapperende waslijnen op de achtergrond. In Kruiningen staan er twee molens, te weten: de standerdmolen "De Hoed", die helaas nu in vervallen staat verkeert waarbij de kast sterk achterover helt (zie foto op pag. 32 in het boek 'Kijk op Molens'). En verder de achtkante grondzeiler van het Zeeuwse type "De Oude Molen", die nu in restauratie is. Net als de "Ceres" in Spijk staat hij op stenen stiepen, zodat je onder de molen door kunt kijken. Enkele achtkantstijlen moeten worden vervangen en de kap zal binnenkort worden afgenomen. Ook op deze grondzeiler is de heer Wagenaar nu molenaar, zodat hij eigenlijk op twee molens zit.

Om half twee was ik in Wemeldinge en zette mijn tweewieler in de molen "Aeolus". Wemeldinge is een fraai dorp met twee ronde stenen stellingmolens, gelegen bij de monding van het Kanaal door Zuid-Beveland aan de Oosterschelde. De andere molen, "De Hoop" genaamd, op amper honderd meter van de eerstgenoemde gelegen, is pas gerestaureerd.

Voordat de beide molens werden gebouwd, stond er in Wemeldinge een achtkante grondzeiler. De knecht van deze molen wilde voor zichzelf beginnen en bouwde in 1866 de molen "De Hoop". De oude molenaar bouwde daarop in 1868 een grotere ronde stenen stellingmolen, die "Aeolus" werd genoemd. Hij bevat drie koppels maal-

*De "Aeolus" gezien vanaf
"De Hoop" in Wemeldinge.*

stenen en één pelsteen en heeft een vlucht van 24,20 meter. Een grote molen voor Zeeuwse begrippen. Er moet vervolgens een hevige concurrentiestrijd gestreden zijn. De molens, thans in eigendom van de gemeente Kapelle, bleven in goede doen. De "Aeolus" werd in 1976 door molenmaker Doornbosch uit Adorp gerestaureerd. De laatste beroepsmolenaar van "De Hoop", de heer Moelker, verkocht zijn molen in 1968 aan een Belg, die er een woning van wilde maken. Hij liet zonder vergunning (!) het inwendige van de molen helemaal uitbreken; zelfs het bovenwiel met vang en al. Men wees de Belg op de Monumentenwet 1962, maar het kwaad was al geschied. Alleen het spoorwiel kon gered worden. Het is levensgevaarlijk dat de wieken nu zonder bovenwiel en vang vrij spel van weer en wind hebben gekregen. Tot aan de restauratie van 1983 is "De Hoop" aan zijn lot overgelaten. Toen heeft de gemeente Kapelle deze molen van de Belg gekocht. De burgemeester van deze gemeente, de heer G. Huitsing, eerder burgemeester van Uithuizen, is tevens voorzitter van de vereniging 'De Zeeuwse Molen'. Nu staat "De Hoop" er weer prachtig bij. Het is het werk van de molenmaker M. Straver uit Almkerk (N-Br.).

Hij heeft 'verbusselde' zeilwieken met remkleppen, die door stuurdraden langs de askop automatisch bediend kunnen worden.

Maar nu terug naar de "Aeolus". Het is mijn gewoonte om in voor mij vreemde molens eens inwendig goed te verkennen, voordat er gedraaid kan worden.

De kap kruit op ijzeren rollen in een houten rollenwagen. De bovenas is in 1862 gegoten door de gieterij Penn & Comp. te Dordrecht en draagt het nummer 283. De Vlaamse vang is voorzien van een kort sabelijzer. Ik ontdekte een barst in het lange sabelijzer, en ik vertelde molenaar Wagenaar dat ik weigerde om te gaan draaien. Hij stelde me echter gerust met de mededeling, dat deze barst er al dertig jaar in zit. Ja, maar wannéér komt dan de knal? Er werden twee halve zeilen voorgelegd en de ZW-wind was krachtig genoeg om tarwe te gaan malen. In de luizolder (voorzien van een sleepluiwerk met gaffelwiel) viel een rond gat in de koningspil mij op, groot genoeg om een ping-pong balletje door te laten. In de oorlog is rondom de molen nogal gevochten, waarbij een kogel door de molen ging, het ene raampje in, dwars door de koningspil en dan door het andere raampje er weer uit. Ook ontstond een gat in de roede, dat nu nog te zien is.

Er werd 300 kg Zeeuws tarwe gemalen in een koppel 17er blauwe stenen met reguleateur. Om jaloers op te worden, want op 'mijn' molen in Adorp is er één koppel 17er kunststenen met gewoon lichtwerk. Blauwe stenen kunnen veel mooiere en bloemigere meel afleveren en een reguleateur kan mij het moeilijke lichtwerk met gewone touw besparen. Een nadeel is echter, dat blauwe stenen vaker gebild moeten worden en dat kon ik al aan de temperatuur van het meel merken.

Op de stellingzolder kon ik gemakkelijk aan de maalbak mijn werk doen, terwijl Jaap een zolder lager aan het builen was. Ik ben een stuk langer dan hij en ik moest wel goed uitkijken, dat ik niet met mijn hoofd tussen de draaiende schijffloop en spoorwiel zou terechtkomen, wanneer ik op een kuipdeksel moest staan om het tarwe in de kaar te storten, want de steenspil is hier zo kort.

Jaap is een van de laatste Zeeuwse molenaars, die nog echt z.g. Zeeuws bloem kan vervaardigen, nu dus een schaars artikel. Er staat een z.g. klopbuil in de molen en maakt bij het builen erg veel lawaai, zo ongeveer iedere seconde een soort van een mokerslag op een aambeeld. Het ging je wel door merg en been.

De "Aeolus" liep lekker 50 - 60 enden, maar de wind was sterk buig, waarbij we soms met twee volle en dan weer met twee halve zeilen moesten malen. Daar was ik erg blij om. Zodoende kan ik op een belangrijke manier wat meer ervaring over het weer opdoen, dan bij mooi weer met gelijkmatige wind.

Vanaf de stelling kon ik Antwerpen zien en ook Zierikzee en Goes. Ik heb ook even een kijkje genomen in de buurmolen "De Hoop", waar er dank zij de 'verbusselde' wieken maïs gemalen werd, zonder zeilen.

Terug in de "Aeolus" wilde ik ook de pelsteen eens bekijken. De pelspil, die nog licht kan draaien, is achthoekig zonder klemringen en in de vloer zit een rond luik in twee helften, ter grootte van de pelkuip, waarop een pelkaar. Verder de gebruikelijke schuif ernaast en een klein rond luik voor de schootemmer. Maar de pelsteen is helemaal anders dan bij onze Groninger pel-

stenen: de steen is namelijk met hout overtimmerd en geheel bekleed met pelblik, dezelfde soort rasp, die ook hier om de kuip zit. Zeer merkwaardig!

Af en toe nam ik een kijkje in de kap of alles in orde was. Ondanks de vier statige ramen achter op de kap was het vrij donker binnen. Kenmerkend voor de molens in het zuiden van ons land is een baard onder de korte spruit, maar die van de "Aeolus" is wel erg groot, nog groter dan de voorste baard.

Om vijf uur zat het malen er weer op. De molen werd gevangen en de zeilen geklampt. Mijn fiets werd in de stationcar van de molenaar geladen en de Zeeuwse bloem werd bij de kleine meelfabriek van de firma In 't Anker te Schore afgeleverd voor verdere verkoop. Ook stond hier een standermolen, omgewaaid in 1914.

's Avonds werd er bij Jaap Wagenaar thuis te Waarde onder genot van koffie gezellig molengedachten uitgewisseld. Hij is in de Zeeuwse molenwereld een bekende figuur en voor zijn goede verdiensten daarin heeft hij eens een onderscheiding van 'De Zeeuwse Molen' gekregen in de vorm van een bilhamer met oorkonde, iets dat tot nu toe maar drie keer is uitgereikt.

Hij is getrouwd en heeft zeven kinderen. Het is een groot genoegen om iemand als hem te leren kennen en tevens is het een erg fijn gevoel, alsof alle molenaars samen één grote familie is, met volop gelegenheid om gedachten en ervaringen uit te wisselen of op hun molens mee te draaien.

Het levert een belangrijke bijdrage tot het uitbreiden van molenkennis voor vrijwilligers.

Op zondagmorgen 4 november keerde ik weer huiswaarts vanuit het zo gastvrije Zeeland.

M.E.v.D.

Examen vrijwillige molenaars

Op 4 oktober 1984 werden er weer najaarsexamens vrijwillig molenaar afgenomen.

Ditmaal was als examenmolen de poldermolen "Goliath" bij Roodeschool uitgekozen.

Er waren vier kandidaten, die voor de eerste keer het examen aflegden en twee kandidaten, die een herkansing hadden. Tot de gelukkige geslaagden behoorden G. van Doorn, Ph.H.M. de Rijk, L.H. Duym, H. Ruiter, allen uit Groningen en A. Annema uit Winschoten.

Veel gelukwensen en veel maalplezier op uw toegewezen molen.

NIEUWE TELEFOON.

De vrijwilliger Martin E. van Doornik heeft thuis telefoonaansluiting gekregen. Zijn nummer is 05950-47 52.

Wilt u dit noteren op de nieuwe lijst van Groninger molens en molenaars, die begin 1984 verkrijgbaar is bij de voorzitter?

DE HOLLANDSCHE MOLEN

Bovengenoemde vereniging vestigt de aandacht op het onderstaande artikel van de hand van de heer dr E. Zwijnenberg, dat reeds werd opgenomen in het orgaan 'Molennieuws' nr. 107.

BLIKSEMINSLAG BIJ WINDMOLENS

Sinds drie jaar bestaat er een instantie die zich bezighoudt met het onderzoek naar blikseminslagen met schade. Dit is een commissie van het Nederlands Elektrotechnisch Comité (NEC); dezelfde commissie die ook een norm heeft opgesteld voor bliksemafleidersinstallaties. Deze norm, bekend als NEN 1014, bevat ook een hoofdstuk gewijd aan molens. Zo'n norm wordt eens in de zoveel tijd herzien, waarbij het van groot belang is dat de richtlijnen voor bliksemafleiderinstallaties worden aangepast aan ervaringen, die in de praktijk zijn opgedaan. En voor het verzamelen van die gegevens bij molens wordt nu een beroep gedaan op de molenwereld. Bij het NEC worden per jaar ongeveer honderd gevallen van blikseminslag met schade bij gebouwen in ons land gemeld, veelal door brandweercommandanten en inspecteurs van elektriciteitsbedrijven.

Voorts doet de KEMA in Arnhem onderzoek op het terrein van blikseminslagen. Dat onderzoek is vooral gericht op het verkrijgen van juiste aantallen wat betreft het aantal inslagen per vierkante kilometer, de optredende stroomsterkten en het uitvoeren van proeven met bliksemspanningen in het hoogspanningslaboratorium. Voorts heeft de KEMA specialisten die afleiderinstallaties kunnen inspecteren.

Net als kerktorens zijn onze windmolens vaak objecten die hoog uitsteken boven de omgeving. Maar molens vormen een extra bijzondere categorie, omdat het werktuigen zijn, waarvan de wieken en de kap moeten kunnen draaien. Dit vraagt extra voorzieningen, zoals losse flexibele kabels, waarmee de roeden aan een aardleiding kunnen worden gekoppeld. En dat vormt een zwakke schakel ten opzichte van alle andere gebouwen, waar een hele afleiderinstallatie een vaste bevestiging heeft.

Wat betreft het onderzoek naar gemelde schadegevallen zouden zowel KEMA als NEC het toejuichen, als meer bekend werd over inslagen in molens. Zelf zijn wij niet alleen geïnteresseerd in inslagen met schade, maar ook zonder noemenswaardige schade, omdat daaruit kan blijken hoe een goede afleider heeft gefunctioneerd. Ook melding van inslag in nabijgelegen schuren, zomerhuizen, molenaarswoningen, silo's etc. zijn interessant.

Bij het verzamelen van gegevens willen wij graag een beroep doen op moleneigenaren, molenaars, molenbeheerders, etc. om zoveel mogelijk details te verstrekken over inslagen en de gevolgen daarvan in de afgelopen jaren. Punten die daarbij onder meer van

belang zijn, zijn: wat voor type molen (rietdek!) betrof het, hoe is deze gelegen, wat voor installatie zat er op de molen, waar sloeg de bliksem in, was er schade, zo ja waar en hoeveel etc, etc.

Hun die hieraan medewerking willen verlenen en op dit soort vragen duidelijke antwoorden kunnen geven, wordt verzocht een briefkaartje te sturen naar 'De Hollandsche Molen', Herengracht 476, 1017 CB Amsterdam, met daarop 'Melding blikseminslag'. Zij ontvangen dan een uitgebreid vragenformulier. De gegevens gaan dan later naar de genoemde instanties.

Wij stellen de medewerking hieraan zeer op prijs, omdat het in het belang van de molens kan zijn, wanneer de richtlijnen op molens goed zijn afgestemd op ervaringen in de praktijk, zodat de molens zo doelmatig mogelijk beveiligd worden tegen de gevolgen van blikseminslagen.

Dr. E. Zwijnenberg

Molennieuws

3. "De Eolus" aan het Aduarderdiep te Fransum.

Ondanks de aanwezigheid van het noodgemaal, dat voor beperkte tijd door de provincie is toegestaan, is het weer 'Bernard Dijk zijn molen', die de bemaling van de Fransummerpolder geheel voor zijn rekening neemt. Het noodgemaal is buiten werking geraakt als gevolg van diefstallen (tot twee keer toe). O.a. werden de accu en koperen pijpen ontvreemd.

Hoewel niet vrij van gevaar, laat Bernard Dijk, wanneer dat nodig is, de molen naar hartelust draaien. Dat was zeer zeker nodig na het zeer waterige weekend na vrijdag 23 november. Er zijn toen metingen van 70 mm regen geweest. Soms kon een gemaal niet werken omdat het water aan beide kanten te hoog stond. Behalve "De Eolus" hebben ook dapper gedraaid onder meer "De Biks" van de Onnerpolder (48), de "Koningslaagte" (13), "De Eendracht" (42) en "De Jonge Held" (57).

Op 7 december j.l. voerden bestuursleden van de Stichting Groninger Molenvrienden overleg met het Waterschap Westerkwartier. Eén van de resultaten was dat de Stichting gemachtigd is de meest noodzakelijke maatregelen aan "De Eolus" te treffen. Dit houdt in de eerste plaats het veilig maken van het wiekenkruis (afwaaiende zelfzwichting-kleppen en loszittende Van Bussel-beplatingen).

18. "Ceres" te Spijk.

De verbeteringen aan deze prachtig gelegen dorpskorenmolen vonden een bekroning op 29 oktober, toen een nieuwe Bremer-roede werd gestoken (zie foto volgende pagina). De molenaar R. Keizer is zeer ingenomen met de door de Stichting Groninger Molenvrienden doorgevoerde verbeteringen. In 1985 zal de 'Ceres' van een nieuwe rietbekleding worden voorzien.

*Een nieuwe Bremer-roede
wordt in de askop van de
"Ceres" te Spijk gestoken.*

35. "Joeswert" te Feerwerd.

Eindelijk lijkt de zaak van het hijswerktuig zijn financiële afwikkeling te krijgen. In 'De Zelfzwichter' 1/81 maakten we er melding van dat op 9 februari 1981 een ongeluk in de molen gebeurde. Tijdens het vervangen van maalstenen ging het mis met het laten zakken van een ongeveer 1250 kg wegende steen. De takel liet een knal klinken, waarna de steen door drie molenzolders viel, waarbij balken, vloerhout en een trap versplinterd werden. Ook raakten een tweetal silo's lek, waardoor ongeveer 8 ton graan naar beneden stroomde. Zelfs het muurwerk van de molen bleef niet geheel ongespaard. Gelukkig bleef de steen heel en kwamen de drie mannen in de molen - molenaar Rolf Wassens en de bestuursleden T. de Jong en B. Dijk van de Stichting Groninger Molenvrienden - er met de schrik af.

In opdracht van genoemde Stichting zorgde de fa. Dunning / Bremer voor een razendsnel herstel. Immers, het bedrijf - bekend om zijn eerste klas volkorenmeel - kon niet voor langere tijd stil gelegd worden.

Aanvankelijk leek de vergoeding van de schade door de verzekeringssmaatschappij van de importeur van het hijswerktuig geen moeilijkheden op te leveren, maar helaas ging deze de verantwoordelijkheid overdragen aan de plaatselijke leverancier. Toen dat geen resultaten opleverde, kregen we de rechtzaak Stichting Groninger Molenvrienden / fa. Veldpape. De Arrondissementsrechtbank te Groningen heeft op 30 november 1984 vonnis gewezen. Daarbij is de Stichting op alle punten in het gelijk gesteld. Dit houdt in dat gedaagde alsnog de schade moet betalen, verhoogd met de rente en alle kosten, o.a. voor onze procureur Mr J. van der Molen van het advocatenkantoor Frey.

De uitspraak is gegrond op duidelijke overwegingen; het lijkt niet waarschijnlijk dat gedaagde in hoger beroep zal gaan.

36. "De Meeuw" te Garnwerd.

Het vernieuwen van de achtkantbekleding is nu voltooid. Dit karwei wordt nog gesubsidieerd volgens de helaas niet meer bestaande 'Klein-herstel-regeling'. De nieuwe beplanking komt over de bestaande gepotdekselde laag. Door de aldus ontstane dubbele bekleding (veel molens zijn dubbel bekleed) zijn nieuwe dakkisten nodig. Al bij de aanvang van het werk werd duidelijk dat de zuidoostelijke achtkantstijl niet kon worden gehandhaafd. De molenmakerij Dunning / Bremer heeft nu een achtkantstijl van Douglas-hout ingebracht. De eigenares van de molen, de Molenstichting "De Meeuw" en "Joeswert", had al een jaar eerder dit werk willen laten uitvoeren. Zij wachtte echter eerst op het afkomen van de rijks-subsidie van f 10.000,- op het tevoren uitgevoerde 'Klein-herstel' aan haar korenmolen "Joeswert". Echter kwam pas na 13 maanden de afrekening van de rijks-subsidie. Een dergelijke trage afwikkeling bemoeilijkt het leven van een molenstichting. Opmerkingen van deze strekking hoort men vaker in de molenwereld.

60. De "Grote Geert" te Kantens.

Van molenvriend G. Werkman te Kantens ontvingen wij het volgende over deze koren- en pelmolen van Kantens. Wij zijn ingenomen met dergelijke bijdragen van plaatselijke molenvrienden.

Op zaterdag 6 oktober was er feest in Kantens. De verjaardag van de molen "Grote Geert" werd gevierd. Het was alweer vier jaar geleden dat de molen feestelijk werd heropend (4 oktober 1980).

De molen was versierd en draaide de gehele dag onder toezicht oog van molenaar M. de Jonge uit Middelstum, die bijgestaan werd door zijn hulp G. Werkman, die al vele jaren bij De Jonge is. De molenaar hoopt dat de heer Werkman de molencursus nog eens gaat volgen.

Het molencomit  had een rommelmarkt georganiseerd, dat plaatsvond onderin de molen. Ook verkocht men weer traditioneel 'Kaanster bol'n', die op het eind van de middag totaal uitverkocht waren.

Verder werd er veel volkorenmeel en eigen gepelde gort verkocht. 's Middags werd er een demonstratie in het pellen gegeven, waarvoor veel belangstelling was.

Dit wou ook best want het waaide met windkracht 5 à 6 noordenwind. Er was 's middags een tekenwedstrijd voor kinderen van de lagere scholen. De mooiste molentekening kreeg een prijsje. Al met al een geslaagde verjaardag van de molen "Grote Geert". De molen was mooi in het zicht gekomen toen het vervallen molenhuis met schuur vorig jaar was gesloopt. Maar de molen wordt weer verstoep achter een te bouwen blok met twee verdiepingen. Als de "Grote Geert" draait is iedereen altijd hartelijk welkom in de molen. Op de zaterdagmiddagen draait hij in ieder geval van half twee tot vier uur.

66. "De Zwaluw" te Zuurdijk.

Ook aan deze molen werd een zogenoemd 'Klein-herstel' uitgevoerd. De door molenmaker J.D. Medendorp uit Zuidlaren uitgevoerde verbeteringen werden opgeleverd op 7 december in aanwezigheid van de heren A.J. de Koning, directeur van 'De Hollandsche Molen', de heer J.A. Heijdra, rayon-opzichter van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg en twee vertegenwoordigers van de Stichting Groninger Molenvrienden, de heren De Jong en Jongsma. 'De Hollandsche Molen' is eigenares van de molen; de Stichting heeft hier een beheerstaak. Er werden diverse verbeteringen uitgevoerd aan het gaande werk. Ook werd een maatregel genomen om minder regenwater op het muurwerk te krijgen. Daartoe werd vanaf de muur, een naar de molen toe wat opgehoogde afdekking over enige stellingplanken gemaakt. Deze maatregel, die vroeger ook wel eens toegepast werd, werd in de provincie Groningen voor het eerst op de molen "Wilhelmina" (87) genomen, toen deze in 1981-'82 in restauratie was.

82. "De Noordermolen" te Noordbroeksterhamrik.

Nog een klein herstel, waarvoor in dit geval de eigenaar S. Graafhuis de opdrachtgever was. De fa. Dunning/Bremer leverde onder meer een nieuwe windpeluw; hoek-, keer- en weerstijlen, een nieuw brilstuk, steenbord, luiken, laseinden, nieuwe staartbalk, nieuwe korte schoor, twaalf nieuwe kruipalen en diversen.

De zeer tevreden heer Graafhuis verhuisde dit jaar van Noordbroek naar Farmsum (Delfzijl), Eemskanaal z.z. 72.

90. "Aeolus" te Oldehove.

De restauratiewerkzaamheden aan deze molen, die als gevolg van de ongeval met de ingestorte stelling waarbij vier werklieden gewond raakten (schade f 40.000,-) ruim een half jaar stilgelegen hebben, zijn nu weer hervat. Het ongeluk was voor

B. en W. van de gemeente Oldehove aanleiding de werkzaamheden stop te zetten. Een beslissing die mede werd ingegeven door het feit dat de beide voeghouten verrot waren gebleken. Een financiële tegenvaller van bijna f 32.000,- op de restauratiebegroting van ruim twee ton. Het werk kan nu weer ter hand worden genomen, omdat de Rijksdienst voor de Monumentenzorg de kosten van de twee voeghouten voor haar rekening neemt. Op vrijdag 30 november is de nieuwe kap weer op de molen geplaatst.

Omstreeks het komende jaarwisseling zal de stelling wederom aangebracht worden, waarna de roeden zullen worden gestoken en het achtkant weer nieuw bekleed zal worden.

98. "Entreprise" te Kolham.

Dit is de zuidelijkste molen van de zes molens, die in eigendom is van de Slochter Molenstichting. De molenmakerij fa. Doornbosch heeft hier een aantal hekclatten en voorzomen op alle vier, oudhollands opgehekte, wieken vernieuwd. De loszittende kuip rondom het neutenkruierwerk is nu vastgemaakt.

De aandachtige bezoeker zal merken, dat het achtkant van deze in 1906 gebouwde korenmolen (die twee voorgangers heeft gehad) in 1848 is geconstrueerd voor een poldermolen met twee vijzels, dus met een spoorwiel. Hij stond in de Grote Harksteder Polder aan het Slochterdiep.

132. "Molen Edens" te Winschoten.

Op woensdag 24 oktober j.l. is de grotendeels vernieuwde kap (o.a. nieuwe voeghouten, stalen steenbord, windpeluw en beide spruiten) weer op de molenromp gehesen. Het is duidelijk dat wij langzamerhand aan de kap-hijswerkzaamheden gewend zullen raken, wanneer wij de andere restauraties in de afgelopen jaren eens op een rijtje zetten.

Het achtkant van de oostelijke van het Winschoter molentrio is inmiddels bekleed. Molenmakerij Roemeling en Molema zal hier hetzelfde wieksysteem toepassen als op de buurmolen "Dijkstra": oudhollandse zeilroeden met fokwieken en remkleppen.

De nieuwe kap voor de Molen "Edens" hangt in de takels.

139. "Ebenhaëzer" te Enumatil.

Molenmakerij Jellema uit Birdaard (Fr.) stak hier - met behulp van een kraan op 12 oktober een nieuwe buitenroede van het fabrikaat Buurma uit Oudeschans. Volgens gemaakte afspraak wordt deze molen nog in 1984 maalvaardig.

140. "Fortuna" te Noordhorn.

In de maand december zal er in deze molen extra veel publiek komen. De molen is dan verlicht en binnen wordt er een tentoonstelling van houtsnijwerk van Folkert de Haan, leraar aan de Christelijke School voor MAVO te Noordhorn, gehouden. Verder kan men de molen bezichtigen onder leiding van de vrijwillige molenaars F. Graeler en S.J. Pijl.

In memoriam

Op 2 december 1984 is vrij onverwacht op de leeftijd van 59 jaar overleden de heer

H. van Raalte

De heer Van Raalte was mede-oprichter van de Vereniging Vrienden van de Groninger Molens. Jarenlang was hij bovendien voorzitter of secretaris in het bestuur.

Deze situatie veranderde, nadat hij was benoemd tot directeur van het bejaardencentrum "Hippolytushoes" te Middelstum, een functie waar hij zich volledig voor inzette.

Wij wensen zijn familie veel sterkte en kracht toe.

De windmolen van Emden/Uphusen

door Dietrich Janßen uit Emden (vertaling: Derk Jan Tinga).

Waarschijnlijk wel de vreemdste windmolen in het stadsgebied van Emden (Duitsland) werd in de jaren 1906-'07 door de timmermansbaas Z.G. Eggen op het dak van zijn werkplaats in Uphusen, Österhörn, gebouwd. Al in het jaar daarvoor had hij, die van zijn

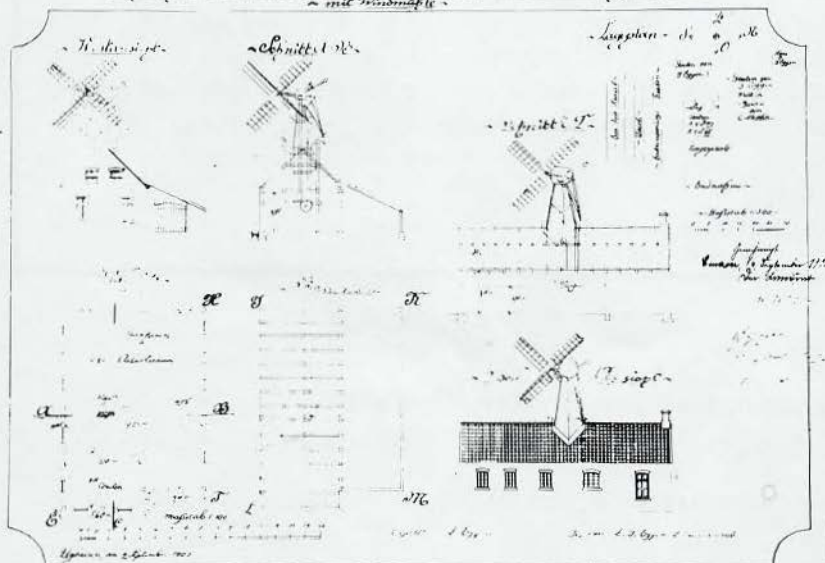
vader toestemming had gekregen diens schuur als werkplaats in te richten, het idee gehad de goedkope windenergie als aandrijving voor de machines te benutten.

Op 4 september 1905 werd bij het Koninklijk Districtshoofd, de heer Frese, een overeenkomstig voorstel daartoe met bouwplan en bouwtekening, ingediend. De toestemming werd op 16 september 1905 gegeven. Voor de nieuwbouw was geruime tijd nodig, want pas aan het einde van het jaar 1907 schreef Eggen het verzoek tot ingebruikneming van de molen annex werkplaats:

'Uphusen, den 30. September 1907. An den Königlichen Landrat des Landkreises zu Emden. Omdat ik een voor mij werkende houtwerkplaats met windmolen en een daarbij behorende schuur voor houtopslag gebouwd heb, richt ik mij tot het Koninklijk Districtshoofd met het verzoek, om de

Geplanning van den bouw der molens en schuur in een houtwerkplaats met windmolen

ingebruikneming goed te keuren. Des Königlichén Landrats gehorsamster Z.G. Eggen, Zimmermeister'.

In de werkplaats werden door middel van poelies een lint- en een cirkelzaag aangedreven.

De hoogte van het hele bouwwerk, molen en werkplaats, bedroeg ongeveer 9 meter.

De werkplaats werd in 1935 tot woonhuis verbouwd en dat staat er tegenwoordig nog. In 1954 verzaagden de bewoners van het huis de laatste resten van de kleine windmolen.

Bron: Bauakte der Stadt Emden.

D.J.

Windmühlen in Ostfriesland und Oldenburg

door B. van der Veen Czn.

Dit is de titel van het boekje van een handig formaat, 20,5 x 10 cm, hetwelk onlangs verschenen is als uitbreiding van het boekje 'Windmühlen', destijds gratis te verkrijgen bij de Oldenburger Landesbank in Oldenburg.

Het boekje gaf 59 windmolens in Ostfriesland, dikwijls met kleurige afbeeldingen. Nu is het aantal door de opname van de Oldenburger molens uitgedoeld tot een 86-tal, dus 27 meer.

Voor de prijs van DM 9,50 franco huis is het te verkrijgen bij het bekende Verlag Soltau-Kurier, Norden.

Het valt op dat de opgenomen molens in het algemeen een grote overeenkomst vertonen met de molens van Noord-Nederland, zijnde de provincies Groningen, Friesland en Drenthe, waar ze stuk voor stuk zouden kunnen staan, behalve dan die met een windroos, zijnde de zelfkruising (m.u.v. Nijveen).

Het is bekend dat Groninger molenmakers molens in Ostfriesland hebben gebouwd; zo bouwde mijn grootvader, Jan Hindriks van der Veen, geboren 1830, in het cholerajaar 1866 de windmolen in Leer. Bekend is de molenmaker Willem Geerts Wiertsema uit Nieuweschan, die veel in Ostfriesland heeft gewerkt. Ook de in 1979 overleden molenmaker Harm Harms Wiertsema uit Eexta (Scheemda) heeft molens afgebroken of gebouwd in Papenburg en Möhlenwarf, ten oosten van Bonda (op zijn hoogduits: Bunde).

De grote overeenkomst van alle achtkanten in het noorderland met Ostfriesland en Oldenburg ziet men in de eerste plaats in de ondersteuning van de stelling; acht stellingschoren, ieder met twee z.g. schrankschoren. Buiten het noorden van ons land, bijv. in Gelderland treft men dit niet aan of het moet een uit het noorden verplaatste molen zijn, zoals de molen van Voorst (Gld.), afkomstig uit Uithuizen, aldaar bekend als Burema's Molen en die stond aan de Trekweg langs het Boterdiep. Of een door een uit het Noorden afkomstige molenmaker gebouwde molen, zoals de molen te Dalfsen (Ov.).

Tenslotte nog iets hetgeen in dit verband nog melding verdient.

De gehele Oostfriesche cultuur, die zeer op die van Nederland gericht geweest was - in de Evangelische kerken werd in het Nederlands (toen Nederduits geheten) gepreekt, hetgeen aan een Oostfries, die Amsterdam bezocht, de opmerking ontlokte het een schande te vinden, dat die mooie kerktaal zomaar op straat werd gesproken - maar door het Congres van Wenen in 1813 werd Oostfriesland bij Hannover gevoegd, tot dusver een keurvorstendom. Het werd vergroot met Meppen en Lingen, Goslar en Hildesheim, en tot een koninkrijk gemaakt, door een persoonlijke unie met Engeland verbonden.

Nu werd de Nederlandse cultuur door de Hannoveraren weggeduwd, hetgeen nog erger werd in 1866, toen Bismarck eenvoudig Hannover bij Pruisen voegde.

Als enig overblijfsel bleven nog de Nederlandse namen over van enige windmolens: De Vrouw Johanna (Emden), de Weitemolen, De Rode Molen, de Naarstigheid, de Nooitgedacht en De Goede Verwachting (in Seeriem bij Esens).

Dat het Nederlands de kerktaal was, blijkt ook uit het opschrift op het weeshuis (Waisenhaus) in Leer, hetwelk luidt:

*Hier wordt gehuisvest en geneert (opgevoed)
wie vlijtig arbeidt, bidt en leert.*

En tenslotte het opschrift op het poortje bij de Grote Kerk van Emden, verwoest bij de grote brand van 1944:

*Godts Kerck, vervolgd, verdreven,
heft Godt hier Trost gegeven.*

Dat wijst op de vele ballingen uit Zuid- en Noord-Nederland, door het schrikbewind van hertog Alva van huis en hof verdreven, in onze Tachtigjarige Oorlog. Emden was eigenlijk een Nederlandse stad.

Het besproken boekje wordt warm aanbevolen en het zou een goede zaak zijn, als er voor ons land ook enige dergelijke en handige boekjes zouden verschijnen. Iets voor de ANWB?

Met molengroet: 'Glück Zü!'

B.v.d.V.

Bestuursmededeling

door B. Jongsma.

Zoals gewoonlijk zal in de voorjaarsvergadering van 1985 ook het agendapunt 'Samenstelling Bestuur' aan de orde komen.

Helaas is nu al bekend dat ons bestuurslid dr C. Pik dan zal aftreden..Hij wordt in de komende tijd te zeer in beslag genomen door allerlei vergaderingen en besprekingen rond de organisatie en concentratie van scholen, waarbij ook betrokken is de Analisten-school aan de Bedumerweg, waarvan hij directeur is.

Wij hopen dat door nieuwe benoeming(en) het bestuur zo min mogelijk zal worden verzwakt.

*De besturen van de Vereniging en de
Stichting wensen U in 1985 meer
wind in de zeilen en de
zelfzwichting!*

Stichting 'De Schiedamse Molens'

SCHIEDAM ORGANISEERT FEESTMAAND ROND VIER MOLENS

De jeneverstad Schiedam is van plan om zich in mei 1985 ook als molenstad te manifesteren. Een brede werkgroep van verschillende organisaties treft momenteel voorbereidingen voor een groot festijn, dat zelfs landelijk de aandacht zal trekken. Aanleiding voor de opzet van de Schiedamse Molenmaand is het tweehonderdjarig bestaan van molens "De Vrijheid", één van de vier fraaie brandersmolens die de stad rijk is. Het voorlopige programma van de Molenmaand omvat de volgende hoogtepunten:

- Een EXPOSITIE in het Stedelijk Museum, waarin de 200-jarige geschiedenis van molen "De Vrijheid" centraal staat.
- Een FOTOWEDSTRIJD met als onderwerp De Schiedamse Molens.
- De vier molens in FLOODLIGHT; dit gebeurde voor het laatst in 1975, toen Schiedam 700 jaar bestond.
- Een ouderwetse BROODBAKDIJ in molenaarsbedrijf De Vrijheid.
- De NATIONALE MOLENDAG en LANDELIJKE FIETSDAG op zaterdag 11 mei met o.a. presentatie en consumptie originele molenprodukten.

De molens "De Vrijheid" (voorground) en "De Noord" in Schiedam.

- Een JENEVERDAG, waarop het verband wordt gelegd tussen de brandersmolens en de jeneverindustrie. Openstelling enkele distilleerderijen.
- Ter afsluiting een Oudhollands MOLENFESTIJN met ouderwets volksvermaak, oude molenambachten, enz..
- En.... uiteraard, op alle vier de zaterdagen, alle vier de molens draaiende te zien!

Bovendien zijn er talrijke nevenactiviteiten, zoals een historische stadswandeling, een tentoonstelling van zondagsschilders (uiteraard over molens), een wedstrijd onder de schooljeugd en dergelijke. De Schiedamse Molenmaand wordt gehouden op initiatief van de Stichting Molen "De Vrijheid" en de Stichting De Schiedamse Molens. Intussen hebben deze molenliefhebbers de steun verworven van vele instanties. Hieronder zijn de V.V.V.-Schiedam, het Gemeentebestuur, de (nabij "De Vrijheid" gevestigde) Parkweg-winkeliers, Schiedamse distillateurs, het Echte Bakkersgilde en vele anderen. Om het gehele festijn te doen slagen zal een beroep worden gedaan op de medewerking van een aantal Schiedamse verenigingen.

De Stichting 'De Schiedamse Molens' verzorgt sinds kort de uitgave van een periodiek, dat eenmaal per half jaar, onder de naam 'Schiedams Molennieuws' de geïnteresseerde lezer een beeld wil geven van de molenactiviteiten in Schiedam, en van allerlei historische wetenswaardigheden. Wij kwamen in het bezit van het 2e nummer van de eerste jaargang en kunnen zeggen dat de stichting op zeer verzorgde wijze haar doelstelling nastreeft.

Het abonnement bedraagt f 10,-- per jaar.
Adres : Postbus 3182, 3101 ED Schiedam.

Nieuwe uitgave voor Groninger molenvrienden

Zojuist verscheen een voor Groninger molenvrienden nieuwe en betaalbare uitgave van de hand van Drs. D.M. Bunscoeke :
'Molens tussen stad en d'olde lantschap'

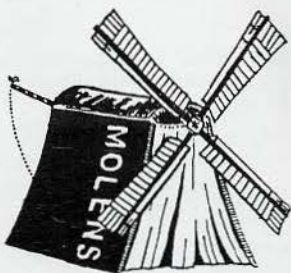
Het is het 1e deel van de Harener Historische Reeks, een uitgave van Boekhandel Boomker, Rijksstraatweg 205 te Haren (tel. 050-344013). De prijs is rond f 12,50. Afm. 16 x 23 cm, 40 pag's met heel fraaie foto's.

Het boekje beschrijft de verdwenen en bestaande molens in de gemeente Haren en het hoort o.i. een plaatsje te krijgen op de boekenplank van onze leden.

De eerste exemplaren werden aangeboden aan de vrijwillige molenaars in deze gemeente. Ter gelegenheid hiervan werd tevens een kleine expositie tentoongesteld in de Openbare Bibliotheek te Haren. De expositie werd samengesteld met medewerking van onze voorzitter dhr. T. de Jong en was te bezichtigen tot 1 december j.l.

C.E.v.d.H.

Over een molen-verzameling

● 1. 'De Korenmolen van Buitenpost' door A.M. van Dop is een brochure in offset van 29 pag's met illustraties. Het beschrijft de geschiedenis van deze in 1947 afgebroken molen. Aardig vooral is het artikel 'De windmolens in Buitenpost 1942-1945' waardoor men een goede indruk krijgt van een zakenman in oorlogstijd. Het boekje is te bestellen bij de schrijver te Naaldwijk door overmaking van f 8,- op gironummer 65 15 79 met vermelding 'Korenmolen Buitenpost'.

● 2. Het tweemaandelijks orgaan 'Molenecho's (België) 12e jaargang - Nr. 3 mei - juni 1984 kwam uit als speciaal themanummer, geschreven door de Nederlanders F.D.M. Weemaes en I.J. de Kramer en de Belgische molenhistoricus Dr. L.Goeminne. Het lijvig nummer van 100 pag's en veel illustraties heeft als titel 'De Ontwikkeling van de ijzeren en stalen molenroeden in Nederland en België, Bouw, terminologie en historiek'. Niet alleen voor de technisch geïnteresseerde molenliefhebber maar ook voor de leek is dit een buitengewoon interessant en prettig leesbaar boek geworden waarin bijv. ook de geschiedenis van de diverse roedenfabrikanten is beschreven. Ook de prijzen van de roeden worden vermeld; advertenties uit 'De Molenaar' en 'De Belgische Molenaar' vanaf 1898 zijn opgenomen. Heel duidelijk blijkt uit het geschrevene dat wij zuinig moeten zijn op geklonken roeden, liefst er een stuk van bewaren of althans vóór de vernietiging nauwkeurige opmetingen verrichten. De prijs is 200 B.Fr. en het kan worden besteld bij Dr. Luc. Goeminne, Oeselgemstraat 76, 9780 Zulte, België. Aanbevolen !! (Inmiddels uitverkocht !).

● 3. In het vorige nummer van 'De Zelfzwichter' bespraken wij de eerste 2 delen van 'Essex windmills, millers & millwrights', door K.G. Farries. Wij gaven u door dat er nog 2 delen zouden volgen. Het blijkt nu echter dat het geheel uit 5 delen zal gaan bestaan. Het derde deel ligt nu voor ons. Het zijn molenbeschrijvingen per gemeente, waarvan dit deel van A-E beschrijft. Fraai linnen gebonden boek van 124 pag's en volop geïllustreerd. De prijs is f 63,79 en het boek is verkrijgbaar bij de Fa. Gysbers & van Loon te Arnhem.

● 4. Van Engeland maken wij nu weer een overstapje naar België. Voor ons ligt een lijvig boekwerk van 264 pag's, aan één zijde bedrukte pagina's met illustraties. Het is geschreven door A. Theuninck en heeft als titel "Het stampkot te Zonnebeke - Leuridan's molen 1765-1915". Het behandelt de geschiedenis van de standaard-oliemolens in het algemeen en de molen te Zonnebeke in het bijzonder ook ver vóór 1765.

Deze uitgebreide studie kan men bestellen bij de Heemkring De Zonnebeekse Heemvrienden, p/a Ieperstraat 10, 8688 Zonnebeke (België). De prijs is ca. f 37,-. Het ingenaaide boek (slap kaft) heeft een afm. van 27 x 21 cm.

● 5. In een verslag van 20 pag's geeft het Provinciaal bestuur van Zuid-Holland een overzicht 'Molenactiviteiten 1981-1983 in de provincie Zuid-Holland'. Zeer fraai verzorgde brochure. Naar ons bekend gratis verkrijgbaar bij bovengenoemd bestuur, Koningskade 1, 2596 AA Den Haag.

6. De Franse molenvereniging A.R.A.M. - Centre Régional de Molinologie - Rue Albert Samain, 59650 Villeneuve d'Ascq geeft momenteel 16 ansichtkaarten uit van molens in Frans-Vlaanderen, waarvan 5 in de zeilen en 3 interieur-opnamen. Zeer fraai !! Prijs 35 F.Fr.

● 7. Bij het Nederlands Openluchtmuseum te Arnhem is verkrijgbaar ad f 2,50 een brochure van L.A. van Prooije "De Paltrokmolen". Rijk geïllustreerd, groot 16 pag's. Dit artikel verscheen eerder in 'Bijdragen en Mededelingen' van het N.O.M. in 1983 waarin wij het beschreven in 'De Zelfzwichter' nr. 4 van dat jaar. Aanbevolen ! Aantrekkelijke prijs !

8. Via de al dikwijls hier aangehaalde firma Gysbers & Van Loon te Arnhem ontvingen wij een schitterend fotoboek uit Duitsland met als titel : 'Alte Mühlen Bilder des Abschieds' door H.Liedel und H.Dollhopf. Weinig tekst veel kleurenafbeeldingen van (meest vervallen) watermolens of fragmenten hiervan. Afm. van het in linnen gebonden boek 25 x 30 cm. Uitg. 1983 ISBN 38 003 0205 5. Prijs f 104,-. Heel mooi !

● 9. Eindelijk ook eens een molenboekje van achter het ijzeren gordijn en wel uit de D.D.R. Titel : 'Wind- und Wassermühlen als technische Denkmale' door B.Maywald u.a. - 72 pag's tekst op 'oorlogs-papier' en achteraan apart de afbeeldingen. De gegevens zijn bijgewerkt tot het voorjaar van 1982. Afm. van het ingenaaide boekje 14,5 x 20,5 cm. Prijs ca. f 25,- en ook verkrijgbaar in Arnhem (zie boven). Interessant om uit dit deel van Europa nog eens wat onder de aandacht te krijgen.

● 10. Na de beide Duitslanden maken wij de overstap naar de U.S.A. hier verscheen een fraai in linnen gebonden boek met als titel "The Bethlehem oil mill 1745-1934" met als ondertitel "German Technology in Early Pennsylvania". Behandelt de geschiedenis van één watermolen met 2 onderslagraden en bevattende een oliemolen, grutterij, hennepklopper, run- en snuifmolen ! 128 pag's - geïllustreerd Pennsylvania 1984 - ISBN 0-917526-02-3 (oplage 1500). Prijs f 76,19.

● 11. "Strijd in de Veenpolder". Fragmenten uit de molengeschiedenis van de St. Johannesgaster Veenpolder. Door G.D. Wijnja. 95 pag's - volop geïllustreerd. Een heerlijk boekje waarin de geschiedenis van de 6 molens van deze polder worden beschreven. Veel aandacht wordt besteed aan het leven van de molenaars met hun gezinnen op deze watermolens. Een hard en arm bestaan !

Alle besproken molens waren verdwenen, alleen van "De Hersteller" in St. Johannesga stond nog de afgeknotte romp. In 1980-81 is deze romp weer tot een fraaie molen omgetoverd, echter zonder vijzel en waterlopen. Deze molen komt nog niet voor in het Friese Molenboek. Prijs van dit boekje f 19,23 franko. Verkrijgbaar bij de uitgeverij F.D. Hoekstra B.V., Postbus 1018, 8300 BA Emmeloord.

● 12. 'Mill' door David Macaulay, een mooi boek over de Amerikaanse textiel-molens gedrukt in Engeland. Weer eens iets heel anders is dit boek, weinig tekst maar veel tekeningen over het ontstaan van watermolens. 128 pag's, volop geïllustreerd, formaat 23 x 30 cm, hard geplastificeerd. Prijs f 38,65 verkrijgbaar bij Gysbers & van Loon te Arnhem. Aanbevolen.

● 13. Wij blijven nog in de U.S.A. voor het aankondigen van een dikke 'pil' met de titel 'Stronger than a hundred men' - A History of the Vertical Water Wheel. door Terry S. Reynolds, een in linnen gebonden boek, afm. 16 x 25 cm en niet minder dan 455 pag's. Volop geïllustreerd met tekeningen naar oude gravures etc. Een technisch historisch boek, veel wiskunde en men moet hier wel heel goed de Engelse taal machtig zijn. En dan nog de prijs die ligt er ook niet om : f 158,34 (via Gysbers & van Loon -Arnhem).

● 14. Eindelijk, na twee jaar is het verslag verschenen over het 5e internationale congres van molinologen (T.I.M.S.) hetwelk plaats vond in 1982 in Frankrijk. Al weer het 5e deel dus waarin men vele uren kan genieten. 554 pag's op A4 formaat met vele illustraties van koffiemolens tot kleine Russische windmolens, van Oostenrijkse klappermolens tot Japanse watermolens. De Nederlandse prijs is ca. f 136,- en het is te bestellen per giro door het overmaken van 370 F.Fr. op postrekening 21.603.92 H Paris t.n.v. de Féd. Française des Amis des Moulins, 28 Ave. du Mal. Leclerc. 94410 St. Maurice, France, met vermelding op het strookje : 1 ex. Actes du Vième Symposium T.I.M.S. Alle artikels in dit boek zijn twee-talig : Frans en Engels!

Nieuwe leden

A. Abels	Zaandam	L. Hoekstra	Groningen
M. Bakker	Uithuizen	P. Hofkamp	Bakkeveen
H.J. Berghuis	Bedum	W. Koster	Ennen
K. Boudewijn	Lutjegast	Dirk J.B. Magré	Enumatil
U. Ellens	Grijpskerk	D.A. Reese	Groningen
H. Ellerie	Zuidlaren	D. Rijzinga-Schaap	Garnwerd
J.L.M. Franssen	Noordlaren	J.H. de Vink	Winsum
M.T. Hazenberg	Grijpskerk	W. de Vries	Tolbert
		H.J. van Wijk	Groningen

Men kan lid worden van de Vereniging Vrienden van de Groninger Molens voor een contributie van minimaal f. 20,-- per j. Onder meer krijgt u dan vier keer per jaar De Zelfzwichter toegezonden. Het verenigingsadres treft u aan op pagina 1. De contributiebetaling wordt per accept-girokaart geregeld.

